

ФРАНКО-ТУРЕЦЬКІ ВІДНОСИНИ У ПЛОЩИНІ МІЖДЕРЖАВНОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У статті йдеться про стан та специфіку франко-турецьких взаємовідносин на сучасному етапі, визначаються проблеми міждержавного співробітництва, їх причини та значення, а також позитивні зрушення в міжрегіональній та двосторонній співпраці. Також автор дає оцінку майбутнім перспективам розвитку та інтенсифікації окреслених відносин.

Ключові слова: Франція, Туреччина, франко-турецькі відносини, міждержавне співробітництво, геноцид вірменів.

В статье речь идет о состоянии и специфике франко-турецких отношений на современном этапе, определяются проблемы межгосударственного сотрудничества, их причины и значение, а также отмечаются позитивные достижения в межрегиональной и двусторонней кооперации. Также автор дает оценку перспективам последующего развития и интенсификации рассмотренных отношений.

Ключевые слова: Франция, Турция, франко-турецкие отношения, межгосударственное сотрудничество, межрегиональное сотрудничество, геноцид армян.

The article is about the condition and the specifics of the Franco-Turkish relations at the present stage, it identifies challenges of interstate cooperation, their causes and significance, and highlights the positive achievements in inter-regional and bilateral cooperation. The author also evaluates the prospects for further development and intensification of these relations.

Key words: France, Turkey, the Franco-Turkish relations, intergovernmental cooperation, interregional cooperation, the Armenian Genocide.

Франція та Туреччина – дві великі і достатньо впливові країни світу. Перша займає помітне місце в ЄС, а, отже, і в європейському регіоні. Друга – активний гравець у близькосхідному та середземноморському регіонах. Крім того, Туреччина, унікальна за своїм геополітичним становищем, на сучасному етапі намагається поєднати свою азійську належність із європейською ідентичністю, тобто прагне до вступу в ЄС. Двосторонні ж відносини між Францією та Туреччиною займають значне місце в структурі міжнародного співробітництва цих держав. 2010 рік було проголошено роком Туреччини у Франції. Отже, тема відносин двох країн є актуальною, і викликає науковий інтерес низкою специфічних особливостей.

На пострадянському просторі та в Україні, зокрема, дана тема є малодослідженою, відсутні ґрунтовні наукові праці, а інші розробки є фрагментарними або застарілими, хоча ця проблема час від часу висвітлюється в періодичних виданнях та інших засобах масової інформації. Її розробкою теми в Франції займається значна кількість вчених, зокрема директор програми «Сучасна Туреччина» («La Turquie

contemporaine») Доротея Шмідт, один із засновників асоціації «За плюралістичну та амбіційну Європу» («Pour une Europe pluraliste et ambitieuse») Лорен Шеміно, а також такі дослідники провідних французьких вишів, як Клод Кефлен, Ален Греш, Шарль Жепо та інші.

Метою автора, таким чином є: дослідити франко-турецькі відносини у площині міждержавного та регіонального співробітництва, їх специфіку та тенденції розвитку на сучасному етапі.

Завдання, поставлені перед автором, можна визначити так: охарактеризувати стан відносин між країнами на сучасному етапі; виявити особливості відносин та їх вплив на співробітництво в регіоні; зробити висновки щодо можливого розвитку франко-турецького співробітництва у контексті висвітлених тенденцій.

Франко-турецькі відносини мають довгу історію. Першого посла Туреччини у Францію направив ще султан Баязід II у 1484 р., а у 1536 р. «французький король Франсуа I та турецький султан Сулейман Пишний підписали першу міждержавну союзницьку угоду» [1]. Протягом століть країни підтримували

активні торгівельні та політичні зв'язки. На сучасному ж етапі франко-турецькі відносини не можна однозначно охарактеризувати як позитивні або негативні.

Специфіка відносин полягає в тому, що у Франції проживає одна з найчисленніших діаспор вірмен, а «вірменська діаспора має вплив на її зовнішню політику» [2].

Найбільш гостро стоїть питання про визнання Туреччиною геноциду вірмен 1915-1921 рр., як першого геноциду ХХ ст. Більшість держав світу визнає факт геноциду, проте Туреччина рішуче і агресивно відмовляється це зробити. Відповідно вірменська діаспора, намагаючись ускладнити відносини Туреччини із європейськими країнами розгорнула активну інформаційну кампанію антитурецького спрямування.

Як наслідок, у 2001 р. Жак Ширак прийняв закон про визнання геноциду і запустив соціальні компенсаційні програми для нащадків його жертв. Інші європейські країни також почали закликати Туреччину визнати факт геноциду.

Прийняття такого закону у Франції призвело до погіршення франко-турецьких відносин, Анкара різко обмежила масштаби економічного і військово-технічного співробітництва з Парижем. Туреччина також почала порушувати питання про злочини часів Французької колоніальної імперії в Алжирі. Згодом відносини між країнами відносно нормалізувались, але натягнутість у них зберігається.

З такої специфіки витікає і ставлення Франції щодо європейської політики Туреччини. Остання прагне вступити до ЄС і шість років тому «Брюссель та Анкара розпочали переговори, покликані привести Туреччину до членства» [3]. Це питання є досить спірним, оскільки економічні та інституціональні наслідки вступу Туреччини будуть мати далекосяжні результати для ЄС.

Для того, щоби підтягнути Туреччину до європейських стандартів життя, будуть потрібні величезні й постійні зусилля з перерозподілу коштів від європейських платників податків, які виснажуватимуть Європу без гарантії на успіх в Туреччині.

За умов світової економічної кризи, коли в самих країнах ЄС криза запустила глибокі руйнівні процеси і породила численні проблеми не лише в економічній, а й в інших сферах, потрясіння від вступу Туреччини залишається непосильним для ослабленого ЄС.

Крім того, якщо Туреччина приєднається до Євросоюзу, то громадянами ЄС стануть ще 80 млн осіб. Ставши членом ЄС, Туреччина, як найбільш населений член ЄС, матиме й значну чисельність представників у Європейському парламенті. В Раді Європи вона буде на одному рівні з нинішньою Великобританією, її зовнішні інтереси домінуватимуть в Європі. «Туреччина є занадто великою для Європи, щоб її проковтнути», – такі заяви роблять представники французького політичного істеблішменту [4].

Але «найбільше пересічних європейців турбує те, що ці 80 млн потенційних додаткових громадян ЄС є мусульманами» [5]. Особливо це стосується Франції, в якій кількість мусульманського населення постійно зростає за рахунок іммігрантів з країн північної Африки, а це створює нестійку і навіть в

чомусь конфліктогенну ситуацію. Нинішній президент Франції, Ніколя Саркозі неодноразово підкреслював, що «Туреччина не може бути членом ЄС. Вона не європейська країна, це географічний факт. Але ж вона одна з найбільших країн Середземномор'я, і це неможливо заперечити» [6]. Проте деякі політики вважають, що членство Туреччини в ЄС перетворить країну в демократичну державу та стане прикладом для інших мусульманських країн. Це могло б бути доказом, що іслам може співіснувати із демократією. Але Франція не вважає за можливе «ризикувати безпекою та цінностями Європи» [7].

Будь-які взаємовідносини із Туреччиною французький істеблішмент традиційно обмежує лише зв'язками по середземноморському та близькосхідному регіонах, а, отже, виводить міждержавне співробітництво у регіональну площину. Таким чином, існує низка проблем, що супроводжують розвиток франко-турецьких відносин на сучасному етапі та визначають їх специфіку.

Проте, окрім дезінтеграційних впливів на відносини двох країн, існують чинники, які роблять співробітництво держав необхідним і важливим для гармонійного розвитку як міждержавного, так і регіонального співробітництва.

Одним із таких чинників є енергетичний. За умов сучасної занепокоєності державами світу їх енергетичною безпекою, для Франції та для членів ЄС Туреччина є дуже важливим транзитером енергоресурсів. Відповідно до спеціальної доповіді «Енергетична стратегія Туреччини», підготовленої в 2008 р. міністерством закордонних справ Туреччини, ця країна знаходиться «майже в безпосередній близькості до 72,7 % і 71,8 % підтверджених запасів нафти і природного газу планети, відповідно» [8]. Тому після грузино-російської війни і російсько-українського газового конфлікту європейські країни, і зокрема Франція, почали набагато серйозніше ставитися до ідеї «отримання близькосхідних, каспійських і центрально-азійських енергоносіїв через територію Туреччини» [9].

Наприклад, французькі економісти вважають, що є три альтернативи російському природному газу – Норвегія, Алжир і Туреччина. Проте, зрозуміло, що перші дві країни не можуть забезпечити ті обсяги блакитного палива, які могли б істотно скоротити залежність від «Газпрому». На рис. 1-2 в додатку вказані найбільш потужні нафтопроводи і газопроводи Туреччини.

Окрім енергетичної сфери, важливим полем для співробітництва країн є ринок озброєнь. Франція є одним з основних постачальників зброї в Європі, в той час як Туреччина є важливим потенційним клієнтом. Сума від імпорту Туреччиною французької зброї в період між 1995 і 2005 рр. склала 1,5 млрд євро, що є «потужним вливанням» [10] у французьку економіку.

Париж сьогодні підтверджує також важливість Туреччини для оборони Франції, відзначаючи важливість існуючої співпраці між їх військами, зокрема в Афганістані, або в ході операцій в Боснії і Косово, в рамках співпраці з НАТО.

Таким чином, відносини між Туреччиною і Францією у питаннях оборони і озброєнь достатньо

активні, спрямовані на розвиток торговельних обмінів між двома країнами і «на залучення до підписання великих контрактів» [11].

Франко-турецьке співробітництво в галузі оборони є поряд з енергетичним фактором одним із потужних стимулів поліпшення і розвитку міждержавних відносин. Крім того, Франція – другий за величиною інвестор в Туреччині, біля 300 французьких підприємств займаються активною діяльністю на турецькому внутрішньому ринку та надають біля 100 тис. робочих місць для турецького населення. Торговельний обіг між країнами в 2009 р. становив біля 10 млрд євро. А якщо не брати до уваги Нідерланди, що користуються податковими пільгами, то Францію «можна вважати основним закордонним інвестором у Туреччині» [12].

Рівень культурного співробітництва між країнами є також надзвичайно високим. У Туреччині працює низка представництв Альянс Франсез («Alliance Française»), які «популяризують французьку мову і культуру в Туреччині» [13], у 2009 р. в Анкарі було відкрито лицей ім. Шарля де Голля та новий Французький інститут.

З нагоди року Туреччини у Франції в 80 містах останньої було проведено біля 600 культурних подій, покликаних «змінити стереотипи французів щодо Туреччини» [14], презентувати сучасний образ країни, популяризувати її мову та культуру.

Активізацію франко-турецьких відносин у вищезазначених сферах підтверджують часті обміни візитами на вищому і на найвищому рівнях у 2009-2010 рр. Наприклад у вересні 2009 р. голова Сенату М. Ларшер був прийнятий в Анкарі президентом та прем'єр-міністром Туреччини, в жовтні державний секретар у європейських справах П. Лелуш відвідав Стамбул, а 7-10 жовтня міністр зовнішніх зносин Туреччини А. Давутоглу та, вперше з 1998 р., президент Туреччини А. Гюль відвідали Париж. У квітні 2010 р. прем'єр-міністр Туреччини Р. Т. Ердоган прибув із офіційним візитом у Францію [15].

11-12 жовтня 2010 р. міністр закордонних справ Франції Б. Кушнер відвідав Туреччину у відповідь на запрошення турецького міністра зовнішніх відносин. Цілі, зазначені сторонами під час двосторонніх зустрічей, свідчать про бажання країн підтримувати активний політичний діалог, розширювати та поглиблювати економічні, культурні та інші зв'язки.

Отже, автор дійшов наступних висновків: на сучасному етапі стан відносин між Францією та Туреччиною можна назвати таким, що знаходиться на стадії розвитку. Дві країни активно взаємодіють в економічному плані: активний торговельний обіг товарами ВПК, у сфері інвестицій – значна активність французьких інвесторів у Туреччині, та що особливо важливо за світових тенденцій, – в енергетичній сфері, адже Туреччина є найбільш перспективною альтернативою забезпечення Франції та ЄС енергоресурсами в обхід ненадійних постачальників та транзитерів.

Проте, особливості відносин двох країн обумовлені кількома проблемами політичного плану. Зокрема на сучасному етапі, як і протягом останніх десятиліть, гостроту привносить у двосторонні відносини питання про визнання Туреччиною геноциду вірмен.

Охолодженню міждержавних відносин сприяє стійка позиція Франції проти вступу Туреччини до Європейського союзу, обумовлена такими причинами, як небажання отримати в ЄС ще одну країну, яка потребуватиме значної економічної допомоги від розвинених країн ЄС, також побоюваннями її посилення і претендування на керівні ролі у Європарламенті і, крім того, небажанням збільшення частки мусульман у Європейському союзі.

Щодо тенденцій майбутнього співробітництва між країнами можна зробити припущення, що франко-турецькі відносини мають найбільшу перспективу розвитку саме в площинах регіонального співробітництва, де будуть задоволені інтереси обох країн, та нівельовані гострі проблемні питання на двосторонньому рівні.

Додаток

Рис. 1:

1. Газопровід Тебріз-Анкара – 7,5 млрд метрів кубічних на рік.
2. Газопровід Блакитний потік – 16 млрд метрів кубічних на рік.
3. Газопровід Баку – Тбілісі – Ерзрум – 8 млрд метрів кубічних на рік.
- 4-9. Два діючі газопроводи і чотири заплановані до створення.

Рис. 2:

1. Нафтопровід «Кіркук – Джейхан» – 1,6 млн барелів на день.
2. Нафтопровід «Баку – Тбілісі – Джейхан» – 1 млн барелів на день.
3. Нафтопровід «Самсун – Джейхан» – 1,5 млн барелів на день.
4. Нафтопровід «Джейхан – Хайфа» на стадії переговорів.
5. По протоках Босфор і Дарданелли – близько 3 млн барелів на день.

ЛІТЕРАТУРА

1. Keiflin C. Relations franco-turques : une image a corriger // Ovipot. – 2010. – № 1. – P. 11.
2. Крылов А. Армянская диаспора – важный фактор мировой политики // Новая политика. – 2004. – 30 августа. – С. 12.
3. Gresh A. Nicolas Sarkozy et les «ruptures» de la politique etrangere // Le monde diplomatique. – 2008. – № 8. – P. 30.
4. Ibid.
5. Opt. cit.
6. Jaigu C. Sarkozy mise sur l'Union pour la Mediterranee // Le Figaro. – 2009. – 01 Janvier.
7. Ibid.
8. Turkey's Energy Strategy / Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs. – 2008.
9. Schmid D. La Turquie comme le plus fort maillon energetique de l'Europe? // Le monde – 2007. – 8 mars. – P. 14.
10. Chemineau L. Vers un renouveau des relations bilaterales franco-turques en matiere de defense? // Ovipot. – 2009. – № 8. – P. 19.
11. Ibid.
12. Keiflin C. Relations franco-turques : une image a corriger // Ovipot. – 2010. – № 1. – P. 11.
13. Azadi M. La France et la Turquie, deux pays complices // Mediapart. – 2010. – 06 novembre.
14. Ibid.
15. Le site officiel du Ministere des Affaires etrangeres et europeennes de la France. La France et la Turquie – Visites [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pavs-zones-geo/833/turquie/242/france-turquie/2969/visites/9050/index.html>.

Рецензенти: д.політ.н., професор О. В. Шевчук;
д.філос.н., професор А. О. Осипов.

© Сінкевич Є. Г., Байдакова К. В., 2011

Надійшла до редколегії 26.11.2010 р.